

УДК: 378.147:[37.011.3-051:745/749]

*Олена Власюк,
м. Рівне*

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА

У статті проаналізовано стан української мистецької освіти. Розглянуто основні шляхи й перспективи підготовки кадрів у галузі вищої художньої освіти у Рівненському державному гуманітарному університеті при кафедрі образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва.

***Ключові слова:** художня освіта, декоративно-прикладне мистецтво, образотворче мистецтво, професійна підготовка.*

Постановка проблеми. Питання виховання мистецьких кадрів України викликає загальний інтерес у контексті розвитку української національної школи образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва. Необхідність професійної підготовки фахівців у галузі декоративно-прикладного мистецтва зумовлена історичною цінністю його традицій, його естетично-прикладним значенням як для професійних художників-митців, так і для пересічних людей. Відтак, вирішення зазначених питань можливе за умов такої професійної підготовки, яка інтегрує накопичений історичний досвід та сучасні ефективні підходи до навчання декоративно-прикладного мистецтва. Очевидною є потреба в дослідженні стану професійної підготовки фахівців декоративно-прикладного мистецтва та виявлення оптимальних шляхів її реалізації. У статті розглядається освітня діяльність кафедри образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва Рівненського державного гуманітарного університету.

Аналіз досліджень і публікацій. Теоретичні та методичні основи професійної підготовки відображені у працях учених різних наукових галузей (М. Васильєва, С. Гончаренко, Б. Д'яченко, О. Коваленко, А. Кудін, М. Лазарєв, З. Логвін, П. Лузян, С. Максименко, В. Манько, О. Мензул, Б. Мокін, Г. Підкурманна, К. Платонов, О. Романовський, Л. Руденко,

В. Свистун, І. Цар). У більшості сучасних досліджень аналіз досліджуваного феномену здійснюється з урахуванням вимог, викликаних актуальним станом економічних, політичних, культурних умов розвитку сучасного суспільства. Саме з таких позицій характеризуються теоретико-методологічні аспекти реформування професійної освіти в Україні (М. Згуровський, Г. Злоцький, В. Кремень, І. Лікарчук, Н. Ничкало, А. Чабан); визначаються шляхи підготовки висококваліфікованих фахівців (О. Барвінський, Ю. Галайко, Г. Калінічева, А. Кац, Т. Маркова, В. Сиченко, Ф. Трішин); розглядаються питання вдосконалення професійної підготовки у вищих закладах різних рівнів і типів та формування нового покоління фахівців із вищою освітою (В. Андрущенко, Г. Васянович, І. Зязюн, М. Михальченко, О. Мороз, С. Шейко, О. Шубін).

Заслуговують на увагу наукові праці з питань вищої професійної освіти (М. Буланова-Топоркова, В. Журавський, Н. Мащенко, Д. Мельничук, О. Мороз, В. Ортинський, В. Сидоренко, С. Смирнов, Ю. Фокін), а також взаємозв'язку між явищами професійної освіти та професійною підготовкою майбутніх фахівців (П. Бондаренко, Л. Буркова, Т. Десятов, Л. Щербатюк).

Мета статті – дослідити стан української мистецької освіти та її основні проблеми сьогодення, розглянути провідні шляхи й перспективи підготовки майбутніх фахівців декоративно-прикладного мистецтва в Рівненському державному гуманітарному університеті.

Виклад основного матеріалу. Для розуміння сутності досліджуваного феномену важливими є праці вчених, у яких представлені формувально-виховні моделі підготовки професіонала, побудовані на основі розуміння явища професійного становлення особистості з позиції її індивідуального здобутку. Згідно з існуючими науковими інтерпретаціями (Є. Каргаполов, В. Орлов, Л. Щербатюк) це явище постає як процес інтеріоризації об'єктивного досвіду професійної діяльності та його перетворення на суб'єктивно прийнятний, отже, цінний для особистості спосіб життєдіяльності, що уможливорює оволодіння

професійною майстерністю, зростання рівня освіти й культури майбутнього фахівця.

Результатом становлення особистості професіонала є певний рівень сформованості професіоналізму особистості – якості, яку В. Орлов визначає як таку, що «поєднує в собі компетентність в оцінці ставлення особистості до різних аспектів професійної діяльності, а також цілу структуру соціальних, власне професійних, морально-мотиваційних компонентів» і виявляється у комунікативних уміннях (соціальний компонент), компетентності (професійний компонент), ставленні до професійної діяльності, у сумлінності та в потребі до самовдосконалення [5, с. 15].

Відтак, правильним, на наш погляд, є твердження, що справжнім професіоналом може бути людина, яка досягла такого рівня освіти і культури, що дає їй змогу усвідомити своє професійне призначення, спонукає до якісного виконання професійної діяльності й подальшого професійного самовдосконалення.

Отже, ймовірним є те, що сутність професійної підготовки висвітлюється у трьох взаємопов'язаних аспектах: *організаційно-процесуальному*, коли забезпечується перебіг професійної підготовки як культуровідповідного процесу передачі досвіду професійної діяльності (передусім знань, умінь, навичок); *особистісно-формувавальному*, спрямованому на формування особистісних чинників (передусім якостей особистості), необхідних фахівцеві для виконання майбутньої професійної діяльності; і *результативному*, який засвідчує відповідність отриманої фахівцем підготовки прогнозованим теоретичним моделям і вимогам реальної професійної діяльності в певній галузі.

Реалізація цих аспектів залежить від якості освітнього процесу вищого навчального закладу, який здійснює професійну підготовку, а також результату взаємодії закладу й особистості в контексті забезпечення готовності студента до професійної діяльності.

З огляду на те, що на сучасному етапі суспільного розвитку професійна підготовка реалізується переважно освітніми закладами як система «професійного навчання» [2, с. 384], вона спрямовується на забезпечення готовності випускників до

трудової діяльності в межах конкретної професії шляхом передачі студентам досвіду, знань, умінь і навичок та вироблення сукупності особистісних якостей і властивостей, необхідних для виконання певної професійної діяльності. У зв'язку з цим дослідники не завжди обгрунтовано ототожнюють професійну підготовку з професійною освітою. Водночас існує й інша позиція, котра базується на твердженні про те, що згадані явища є подібними, хоча й мають певні відмінності.

Відомо, що навчання декоративно-прикладного мистецтва має глибоке історичне коріння. «Освітні проблеми передачі знань і вмінь, – стверджує Р. Шмагало, – очевидно, постали одночасно із самим фактом усвідомлення людиною ремесла як особливої цінності. Паралельно творенню речей, як знаряддя впливу на зовнішній світ, відбувався процес їхнього одухотворення за аналогією з актом творчості Божої...» [9, с. 6].

Зважаючи на існуючі давні традиції передачі досвіду художньої діяльності в досліджуваній сфері, доцільно звернутися до праць учених, у яких характеризується історична практика професійної підготовки майстрів декоративно-прикладного мистецтва (А. Абросімової, В. Барабуліна, С. Бахрушина, Є. Гаврилової, В. Лешкова, М. Некрасової, І. Проніної, М. Степанової, І. Чернової, Р. Шмагала, К. Шонк-Русича, С. Яркова). В обгрунтуванні історичної ретроспективи цими дослідниками висвітлюються актуальні дотепер ідеї щодо необхідності засвоєння майбутніми художниками-майстрами традицій обраного промислу (М. Некрасова) через безпосереднє залучення до виробничого процесу (І. Проніна) під керівництвом досвідчених майстрів-учителів (С. Бахрушин, В. Лешков), від майстерності та особистісних якостей яких залежить успіх учнів. До того ж відомості, представлені в їхніх працях, засвідчують, що домінуючим у навчанні декоративно-прикладного мистецтва був практичний компонент, який реалізувався протягом тривалого часу (до середини ХХ століття) шляхом залучення вихованців до виробничого процесу та практичного оволодіння технологією виробництва з допомогою наставника-майстра.

Упродовж історичної практики зародився такий ефективний спосіб підготовки художників-майстрів декоративно-приклад-

ного мистецтва, як «учнівство», що реалізувалося за принципом «ходовості» – забезпечення традиційної наступності в навчанні конкретного різновиду ремесла. Завдяки «учнівству» забезпечувалося досягнення майстерності учнями у процесі спостереження за діями вчителя, безпосереднього виготовлення художніх виробів під його керівництвом та в контакт з іншими учнями (С. Бахрушин, В. Лешков, М. Некрасова, І. Проніна). Однак, процес такої підготовки не мав наукового обґрунтування. Кожний майстер здійснював навчання, виходячи з власного досвіду та розуміння його змісту, самотужки знаходив більш або менш ефективні методи й форми роботи з учнями. Ймовірно, що була відсутня теоретична складова, яка б уможлиблювала формування цілісної системи знань про мистецтво й навколишній світ, забезпечувала ефективний і гармонійний особистісний розвиток майбутніх художників.

Професійна підготовка художників-майстрів на теренах України базувалася як на європейських, так і на національних традиціях і реалізувалася на початку ХХ століття переважно в осередках декоративно-прикладного мистецтва (зокрема, в Опішному, Миргороді, Прилуках, Хоролі, Решетилівці, Оліферівці, Хроловці, Олешні, Кам'янець-Подільському, Коломиї, Тисмениці, Станіславі, Косові, Бережанах, Кременці, Почаєві, Костополі, Острозі, Виноградіві, Хусті), в артілях, у сфері кустарних промислів, стаціонарних навчальних ремісничих майстернях, пересувних зразкових школах-майстернях, художніх навчальних закладах, у тому числі в художньо-промислових школах. Залежно від розв'язання питання співвідношення народного та професійного мистецтва, зв'язку між декоративно-прикладним та образотворчим мистецтвами вона здійснювалася на різних методичних засадах: як опанування учнями технології вироблення декоративно-прикладних виробів (наприклад, Опішнянська майстерня) [6]; як осягнення теорії і практики ремесла (наприклад, школа С. Скарбека на Галичині) [9]; як вивчення технологічних процесів, рисунку, композиції, креслення, загальноосвітніх і спеціальних дисциплін (наприклад, Миргородська художньо-реміснича земська школа) [8].

Попри це, тогочасні здобутки практичні не мали належного теоретичного обґрунтування, оскільки, як зазначає Р. Шмагало, «слід констатувати той об'єктивний факт, що мистецька освіта є одним із найпізніших плодів цивілізації» [9, с. 9], а її проблеми (в тому числі й стосовно професійної підготовки майбутніх митців у сфері декоративно-прикладного мистецтва) виявилися недостатньо дослідженими та відображеними в наукових працях.

Розробку теоретичних питань художньої підготовки в цілому та у зв'язку з її предметним декоративно-прикладним спрямуванням одними з перших на теренах СНД започаткували М. Бернштейн, А. Пастухов, М. Тимоненко. Зокрема, у науковому доробку А. Пастухова і М. Тимоненка було обґрунтовано важливість професійної освіти, яка дає змогу художньо зорієнтованій молоді засвоїти традиції народних промислів, сприятиме її естетичному розвитку. Згідно з висновками М. Бернштейна, зміст такої освіти повинен охоплювати не лише художню підготовку, але й співвідноситися з вимогами майбутньої професії, отже, відображати специфіку конкретного виду мистецтва в системі знань, умінь і навичок, необхідних для практичного втілення творчого задуму в художніх творах [1, с. 37].

Результати сучасних досліджень проблеми професійної підготовки художника-майстра декоративно-прикладного мистецтва отримали певне відображення в узагальненнях Л. Оршанського, В. Сидоренка, В. Тиценка, які вважають цей феномен складним, багатогранним соціально-педагогічним явищем [7, с. 11], що поєднує в собі особистісний, народознавчий, автентичний аспекти та вимагає дотримання народознавчих принципів навчання [7, с. 30].

Іншими словами, студент може стати фахівцем декоративно-прикладного мистецтва та бути органічною частиною місцевого культурного середовища, якщо накопичений цим середовищем досвід виготовлення художніх виробів стане його власним надбанням. Тому необхідно зважити на думки згаданих авторів про те, що повноцінну професійну підготовку такого змісту можна здійснити тільки за умов отримання студентами народознавчих знань, ознайомлення з автентичним культурним

спадком українського народу, емоціогенного забарвлення навчально-виховного процесу вищого навчального закладу.

Разом із тим, за нашими переконаннями, безсумнівним є те, що справжній фахівець декоративно-прикладного мистецтва має бути творцем, новатором. Тому важливо актуалізувати підхід С. Коновець до формування цілісної творчої особистості, який базується на ключових положеннях про пріоритетність креативності у структурі творчої особистості, про естетико-виховні і творчо-розвивальні можливості образотворчого мистецтва [3]. Водночас необхідно взяти до уваги твердження інших дослідників про те, що новаторство художника декоративно-прикладного мистецтва полягає не лише у запровадженні нових форм, але й у використанні нових технологічних засобів і рішень під час втілення форм, зафіксованих у народному мистецтві [4]. Отже, у такому сенсі професійну підготовку слід розглядати як таку, що має забезпечувати вироблення творчих якостей майбутніх фахівців, їх естетичний розвиток.

У Рівненському державному гуманітарному університеті (далі – РДГУ) при кафедрі образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва професійна підготовка майбутнього фахівця реалізується в ході педагогічного процесу, спрямованого на трансформацію накопиченого людством досвіду професійної діяльності в суб'єктивні, індивідуальні надбання, що уможливорює інтеріоризацію професійного досвіду, його перетворення на індивідуально-психологічне надбання і водночас становлення особистості майбутнього художника-майстра декоративно-прикладного мистецтва як суб'єкта мистецького відтворення світу в матеріальних декоративно-прикладних виробках на основі осягнення культурно-історичного досвіду продукування та матеріалізації народних художніх ідей, ідеалів, цінностей через самовияв індивідуального «Я».

Відповідно специфіка такої підготовки при кафедрі декоративно-прикладного мистецтва РДГУ полягає в поєднанні в ній взаємопов'язаних освітньо-педагогічного, прикладного, мистецько-культурного та народознавчого аспектів, що уможливорює:

а) інтегрування майбутнього художника-майстра декоративно-прикладного мистецтва у процес освоєння світу загалом та світу декоративно-прикладного мистецтва зокрема;

б) засвоєння досвіду художньо-творчої діяльності в галузі декоративно-прикладного мистецтва, формування особистісних можливостей (передусім здібностей, умінь і навичок) для створення художніх виробів;

в) осягнення культурного значення декоративно-прикладного мистецтва шляхом формування системи мистецтвознавчих знань, мистецьких цінностей, загальноприйнятих інтерпретативних підходів до оцінки художніх явищ;

г) опанування певного виду декоративно-прикладного мистецтва як традиційного культурного здобутку українського народу, ідентифікацію з українським народом.

Висновок. Запроваджувана в РДГУ підготовка майбутніх фахівців декоративно-прикладного мистецтва покликана гарантувати широкий вибір можливостей для здобуття знань, умінь і навичок, надати змогу кожному щоденно реалізувати себе в постійному процесі самовдосконалення, зміцнювати вміння активно шукати і знаходити новітню інформацію, пізнавати натхненну й хвилюючу радість творчості.

Стаття не вичерпує всіх аспектів досліджуваної проблеми. Вбачаються перспективними подальші дослідження питань навчально-методичного забезпечення професійної підготовки майбутніх фахівців декоративно-прикладного мистецтва.

Список використаної літератури

1. Бернштейн М. Д. Проблемы учебного рисунка / М. Д. Бернштейн. – М.-Л. : Искусство, 1940. – 161 с.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник / Семен Устимович Гончаренко. – [вид. 2-ге, доп. й випр.]. – Рівне : Волинські обереги, 2011. – 552 с.
3. Коновець С. В. Творчий розвиток учителя образотворчого мистецтва : монографія / С. В. Коновець. – Рівне : Волинські обереги, 2009. – 384 с.
4. Некрасова М. Народное искусство как часть культуры. Теория и практика. – М. : Изобразительное искусство, 1983. – 344 с.
5. Орлов В. Ф. Професійне становлення вчителів мистецьких дисциплін : монографія / [за заг. ред. І. А. Зязюна] / Валерій Федорович Орлов. – К. : Наукова думка, 2003. – 262 с.

6. Отчеты по содержанию Опишнянского гончарного учебно-показательного пункта за 1912, 13 и 14 гг. – Полтава, 1915. – 39 с.
7. Прендель Р. Школы керамики за границей и проект устройства в России / Р. Прендель. – Одесса, 1900. – 21 с.
8. Тименко В. П. Трудове навчання: основи дизайну / В. П. Тименко // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2010. – № 8. – С. 26–35.
9. Шмагало Р. Т. Мистецька освіта в Україні середини XIX – середини XX ст.: структурування, методологія, художні позиції / Ростислав Шмагало ; Львів. нац. акад. мистецтв. – Львів : Українські технології, 2005. – 528 с.

Елена Власюк

ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ДЕКОРАТИВНО ПРИКЛАДНОГО ИСКУССТВА

В статье проанализировано состояние украинского художественного образования. Рассмотрены основные пути и перспективы подготовки кадров в отрасли высшего художественного образования в Ровенском государственном гуманитарном университете при кафедре изобразительного и декоративно-прикладного искусства.

Ключевые слова: художественное образование, декоративно-прикладное искусство, изобразительное искусство, профессиональная подготовка

Olena Vlasyuk

PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS OF ARTS AND CRAFTS

The article analyzes the state of Ukrainian art education. The basic ways and prospects of training in higher art's education in Rivne State Humanitarian University at the Department of fine and decorative art are observed. The question of artistic staff training in Ukraine is very interesting in the context of Ukrainian national school of fine and decorative art. The need for professional training in the field of decorative art was caused by its historical traditions, its aesthetic and practical importance for professional artists and for ordinary people.

Therefore, it is possible to solve this problem by integrating the historical experience accumulated and effective approaches to teaching arts and crafts. Thus, there is a clear need for a study towards arts and craft's professional training and optimal ways of its realization.

Educational activities of Department of fine and decorative art of Rivne State Humanitarian University are analyzed in this article.

Contemporary tradition of sharing the experience of artistic activity while studying is observed; it is advisable to turn to the works of scientists, which were elaborated during historical practice of training of masters of Arts and crafts. In historical retrospective all these researches kept to the actual ideas about the need for the future artist-craftsmen capacity mastering by taking into consideration the craft

traditions and direct involvement into the production process under the guidance of experienced teachers. Their skills and personal qualities will positively affect the student's success. In addition, the information stated in their works, shows, that the dominant teaching of arts and crafts was a practical component, conducted for a long time by involving students in to the manufacturing process and practical production technology.

Professional training of artists and craftsmen in Ukraine is based both on European and national traditions and was conducted in the early twentieth century mainly in departments of arts and crafts in cooperatives, in crafts, stationary craft educational workshops, mobile model studios, art schools (including artistic and industrial schools). Due to the links between folk and professional art, the links between crafts and fine arts, various methodological grounds are available; the students master the technology of decorative and craft products making, they also receive some knowledge of the theory and practice of handicrafts, technological processes of drawing, composition, drawing, secondary and special disciplines.

The results of the current research towards the problems of artist-master of arts and crafts training coincides with the thoughts of the scholars, who believe this phenomenon to be complex, ambivalent socio-pedagogical phenomenon, that combines the personal, ethnology and authentic aspects and requires conciliation with the principles of ethnology studies.

In Rivne State Humanitarian University at the Department of fine and decorative art future specialist's training is implemented during educational process, aimed to transforming of the professional activity experience, preserved by humanity, on to subjective, individual heritage, which enables the exteriorization of professional experience, it's transformation in to individual-psychological heritage and at the same time enables formation of the future artist and master of arts and crafts as a subject of art reproduction of material world in decorative and applied products on the base of comprehension of cultural and historical experience of production and materialization of national art ideas and values.

Future professionals of arts and crafts training introduced in Rivne State Humanitarian University was meant to provide a broad range of opportunities to gain knowledge and skills, that enable the personal realization while constant process of improvement, strengthening the ability to search and find the up-to-date information, to learn inspired and excited with the joy of creation.

This article does not elaborate all aspects of the problem. Further researches of the questions, concerning the teaching and training of future professionals of arts and crafts have great prospects.

Keywords: *art education, decorative applied art, craft.*

References

1. Bernshtejn, M. D. (1940) *Problemy uchebnogo risunka* [Problems of the academic drawing], Moscow, Leningrad, Iskusstvo, 161 p. (in Russian).
2. Honcharenko, S. U. (2011) *Ukrayins'kyy pedahohichnyy entsyklopedychnyy slovnyk* [Ukrainian Pedagogical Encyclopedic Dictionary], Rivne, Volyns'ki oberehy, 552 p. (in Ukrainian).
3. Konovets', S. V. (2009) *Tvorchyy rozvytok uchytelya obrazotvorchoho mystetstva : monohrafiya* [Creative development of fine arts teacher], Rivne, Volyns'ki oberehy, 384 p. (in Ukrainian).
4. Nekrasova, M. (1983) *Narodnoe iskusstvo kak chast' kul'tury. Teoriya i praktika* [Folk art as a part of the culture. Theory and practice], Moscow, Izobrazitel'noe iskusstvo, 344 p. (in Russian).
5. Orlov, V. F. (2003) *Profesiyne stanovlennya vchyteliv mystets'kykh dystsyplin : monohrafiya* [I. A. Zyazyun (Eds.) Professional growth of teachers of artistic disciplines], Kyiv, Naukova dumka, 262 p. (in Ukrainian).
6. *Otchety po sodержaniju Opishnjanskogo goncharnogo uchebno-pokazatel'nogo punkta za 1912, 1913, 1914 (1915)* [Reports on the content of teaching and Oposhnyanskogo pottery demonstration points for 1912, 1913 and 1914 years], Poltava, 39 p. (in Ukrainian).
7. Prendel', R. (1900) *Shkoly keramiki za granicej i proekt ustrojstva v Rossii* [Ceramics Schools abroad and device project in Russia], Odessa, 21 p. (in Ukrainian).
8. Tymenko, V. P. *Trudove navchannya: osnovy dyzaynu* [Work Training: Fundamentals of Design]. In: *Trudova pidhotovka v zakladakh osvity* (2010) [Career training in educational institutions], № 8, Kyiv, pp. 26–35. (in Ukrainian).
9. Shmahalo, R. T. (2005) *Mystets'ka osvita v Ukrayini seredyny XIX – seredyny XX st.: strukturuvannya, metodolohiya, khudozhni pozytsiyi* [Art Education in Ukraine in mid XIX – mid XX century: structured methodology, artistic positions], L'viv. nats. akad. Mystetstv,–L'viv, Ukrayins'ki tekhnolohiyi, 528 p. (in Ukrainian).

Одержано 16.12.2015 р.